به ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

راگەیەندراوی لیژنەی بەدواداچوونی پرۆژەی چاکسازیی سەرۆکی هەرێمی کوردستان

هاوڵاتیانی خۆشەویستی هەرێمی کوردستان....

دوای نزیکەی ١١ مانگ لە کارکردنی بێوچان، لیژنەکەمان، لیژنەی بەدواداچوونی پرۆژەی چاکسازیی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، بە پێویستی دەزانێت کە پوختەیەک لە ئەنجام و کاریگەریەکانی ئەم پرۆسەیە لە سەر دۆخی کارگێڕی و ئابووریی هەرێم بخاتە بەر دیدەی هاوڵاتیانی ئازیزی هەرێمی کوردستان.

دیاردەی گەندەڵی لە زۆر بواری کارگێڕی و ئابووری هەرێمدا گەیشتبووە ئاستێک کە، جێگەی نیگەرانیی هەموو لایەک بوو و بە راشکاوی دانی پیانراوە، بەڵام هەنگاوی کرداری بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی لە ئاستی پێویستدا نەبوو، بۆیە سەرۆکی هەرێم وەک باڵاترین دەسەڵاتی جێبەجێکار و لە چوارچێوەی دەسەڵاتە یاساییەکانی، ئاوڕی لەم دیاردە ترسناکە دایەوە و بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی، میکانیزمێکی کرداریی خستەڕوو و لەم چوارچێوەیەشدا لیژنەکەمان وەک لیژنەی بەدواداچوونی پرۆژەکە بە فەرمانی سەرۆکی هەرێم لە ڕێکەوتی (٢٠١١/٤/١٩) دامەزرا و دواتریش هەر بە دوو فەرمانی جیا لیژنەکەمان فراوانتر کرا و دوو لیژنەی جێگیر لە هەردوو پارێزگای (سلێمانی و ئیدارەی گەرمیان) و دهۆک

دامەزران. کۆی ئەندامانی لیژنە ١٨ کەسن و لە پسپۆڕی جیاجیای پێویست بۆ کارکردن لەم بوارەدا پێک هاتوون. بۆ بەرچاوڕوونیی زیاتری هاولاتیانی خۆشەویست، پێویستە بوترێت کە لیژنەکەمان، لیژنەیەکی بەدواداچوون وراوێژکاری بووە، نەک جێبەجێکار، ئەم لیژنەیە بە هۆی ئەو بۆشاییە دامەزرا کە لە ئەنجامی کارا نەبوونی دامودەستگا چاودێرییەکان هاتبوویە کایەوە، بۆیە هەرچی زووترە دەبێت دامودەستگا چاودێرییەکانی هەرێمی کوردستان کە لە ناو ئەم راپۆرتەشدا بە جیا ئاماژەیان پێکراوە، کارا بکرێن تاکو پرۆسەی چاکسازی بکەوێتە ئەستۆی ئەم دامودەستگایانە وەک (دیوانی چاودێری دارایی و دەستەی نەزاهە و داواکاری گشتی)تاکو پرۆسەکە فراوانتر بکرێت و بەردەوامیی هەبێت.

لیژنەکەمان بۆ ئەم قۆناغە لە سەر فەرمانی سەرۆکی هەرێم سێ تایبەتمەندیی (اختصاصات)ی بۆ دیاری کراوە، کە بریتین لە:

<u>یەکەم</u>، وەک تیمێکی راوێژکاری لە بواری چاکسازی لەگەڵ سەرۆکی هەرێم کاری کردووە و لەمبارەشەوە لیژنەکەمان لە ئامادەکردنی زۆربەی ئەو فەرمانە هەرێمیانەی لە بواری چاکسازییەوە دەرچوونە، یارمەتیدەری سەرۆکی هەرێم بووە.

<u>دووەم</u>، وەک تیمێکی بەدواداچوون، بەدواداچوونی دۆخی پرۆسەی چاکسازیی لە بوارە جیاجیاکاندا کردووە.

<u>سێیەم</u>، وەک تیمێکی لێکۆڵینەوە، لەو کەیسانەی کۆڵیوەتەوە کە گومانی گەندەڵیان لە سەر بووە و لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە ئاراستەمان کراوە.

کاری لێژنەکەمان بە چاودێری و پاڵپشتیی نزیکی سەرۆکی هەرێم بەڕێوەچووەو دان بەوەدا دەنێین کە ئەرکێکی هەستیار و قورس بووە و هەوڵمان داوە کە لە میانەی پڕۆسەکە ڕەوشی بازاڕ و گوزەرانی هاوڵاتیان زیانی پێنەگات و لەمپەر بۆ کاری ڕۆژانەی ئەو دامودەستگایانە دروست نەکرێت کە کاری لێکۆڵینەوە لە هەندێ کەیسەکان پەیوەندیی پێیانەوە هەبووە، ئەم چەندەش بە ناچاری دەبووە هۆی لەدەستدانی کات و دواکەوتنی هەندێ ئەنجام، بەڵام وێڕای ئەوەش بە دڵنیاییەوە دەڵێین لەو پێشبڕکێکردنەی لەگەل کاتدا، تا ئاستێکی باش توانراوە بەربەست بۆ تەشەنەکردنی زیاتری گەندەڵی لە زۆر بواردا دابنرێت و تەنانەت ئاراستەکەی پێچەوانە بکرێتەوە، لە هەندێ بواریشدا کە پەیوەندیی بە ژیانی ڕۆژانەی خەڵکەوە هەیە هەنگاوی توند وتۆڵ و بنبڕ نراوە و بە گشتی بۆ یەکەمجار لە هەرێم بە کردەوە بناغەیەکی پتەو بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی دانرا. ئەم پرۆسەیە قۆناغی باشی بریوە و بە پێویست زانرا کە لەم کاتەدا ئەم ڕاگەیەندراوە کە پوختەیەکە لە ئەنجامەکانی پرۆسەی چاکسازی لە هەرێمی کوردستان بۆ هاولاتیانی ئازیز بخرێتە ڕوو و پرۆسەکەش بەردەوامە و بێگومان ئەنجام ودەستکەوتی زیاتریش بە پاڵپشتیی هاولاتیان دەستەبەر دەبن . ئەم پرۆسەیە پرۆسەیەکی نیشتمانییەو هاوکاریی هەموولایەکی گەرەکە تاکو بنەماکانی دەولەتی دامەزراوەکان و بنبڕکردنی زیاتری گەندەڵی دێتە دی.

ئەم خشتەیەی خوارەوە ژمارەی ئەو کەیس وفەرمانە هەرێمیانەی لە خۆ گرتووە کە لە چوارچێوەی پرۆسەکە کاریان بۆ کراوە:

- لێژنەکەمان ١٧٤ کەیسی بە گومانی هەبوونی گەندەڵی لە ئاستی هەر سێ پارێزگا، لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە بە دەست گەیشتووە.
- ١١٠ کەیس بە ئەنجام گەیشتوون و ئەوانی دیکەش کارکردن لەسەریان بەردەوامە.
- لە ئەنجامی لێکۆڵینەوەکان داوا کراوە ٥٣ کەس بدرێن بە داواکاری گشتی و ژمارەیەک لەوانە ڕووبەڕووی دادگا بوونەتەوە.
- لە ئەنجامی لێکۆڵینەوەکان ٩٥ بەرپرسی ئیداری بە کەمتەرخەم دەستنیشانکراون و پێشنیارکراوە ڕێکاری کارگێڕییان لەهەمبەردا بگیرێتە بەر و زۆرێک لەمانە تا ئێستا ڕێکارەکان لەسەریان جێبەجێ بووە ڕووبەرووی سزای جۆراوجۆر بوونەتەوە وهەندێکیانیش لادراون.
- ژمارەی فەرمانە هەرێمیەکان سەبارەت بە پرۆسەی چاکسازی، ١٨ فەرمانی سەرۆکایەتی بووە، کە ئەم فەرمانانە بنەمایەکی پتەون بۆ بەردەوامیی پڕۆسەکە.
- لێکۆلینەوە لە پرسی گەندەڵی بەردەوامە و جیا لەوکەیسانەی کە بەردەستە لە لایەن سەرۆکی هەرێمەوە تێبینی لە سەر کەیسی دیکە هەیە، کە بە ڕەچاوکردنی

ڕادەی گرنگیـــــــی بابەتــــــەکانیان ئاراســـــــتەی لیژنەکــــــــەمان دەکرێن بۆ لێکۆلینەوە لە ناوەرۆکیان.

کـــــاری لیژنەکەمـــــان لە چوارچێـــوەی بەرنــــامەی ســـــەرۆکی هەرێـــــم بـــــۆ چاکســــازی لـــــە زۆر بـــــواری جیاجیــــادا بـــــووە، کە لێـــــرەدا بە پـــــوختی و پـــــۆلێنکراوی کـــــاری ئەنجامـــــدراو لە هەر بوارێکــــــدا دەخەینەڕوو:

بواری دەرمان و تەندروستی:

ئەم بـــــوارە هەســـــتیارترینی بوارەکـــــان بـــــوو و ســـــەرۆکی هەرێـــــم بەردەوام جەختـــــــی لەســـــــەر بنبڕکردنـــــــی هەر گەنـــــــدەڵییەکی ئەم بـــــــــــوارەی کـــــــــــردووە و لیژنەکەشـــــــــــمان زۆر بە وردی لە بنجــــــوبنەوانی ئەم بـــــــوارە و گەنـــــــدەڵیەکانی کۆڵیـــــــوەتەوە و لە ئەنجامـــــدا بە دەیـــــان بەڵـــــگە دەســـــکەوتن کە کـــــەموکوریی زۆر لـــــەم بوارەدا هەیە کە ئەمانەی لای خوارەوەن:

کەمووکوریەکان:

- ڕێژەیەکی زۆری دەرمانی ساختە بۆ ناو هەرێم هێنراوە.
- بوونی دەرمانی ئیکسپایەر دیاردەیەکی بەرچاو بووە.
- دەرمـــــانی کـــــوالێتی نـــــزم بـــــە ڕێژەیـــــەکی زۆر دەهێنـــــرێتە نـــــاو کوردستان.
- هەروەهـــــــا دەرکەوت کە لە پێنـــــــاو بەرژەوەنـــــــدیی هەنـــــــدێ بازرگـــــان بە نرخـــــی زۆر بەرز، دەرمـــــان و ئـــــامێر و پێداویســـــتیی پزیشـــــکی بـــــۆ دامودەســـــتگا تەندروســـــتیەکانی هەرێـــــم دابینکـــــراون و بەو هۆیەشەوە سامانی گشتی بە فیڕۆ دراوە.

- وێـــڕای ئەوەیـــش کە هەســـت دەکرێـــت ســـەرلەبەری سیســـتەمی تەندروســـتی هەرێـــم پێویســـتیی بە خوێنـــدنەوە و داڕشـــتنەوەی نـــوێ هەیە بە جۆرێـــک کە لە ســـتانداردە باوەکـــانی جیهـــانی نزیـــک ببێتەوە.

- وەزارەتـــی تەندروســـتی وفەرمانگـــەکانی ســـەر بـــەم وەزارەتـــە کەمتەرخـــەمی ســـەرەکیی بوونـــە لـــە ســـەرهەلدان وبـــەردەوامیی ئەم دیاردانە.

ڕێکارەکان:

لەم بـــوارەدا دەکـــرێ بە پـــوختی ئامـــاژە بەم ڕێکـــارانە بـــدرێت کە گیراونەتە بەر:

1. پێـــداچوونەوە بە بـــواری کـــوالێتی کـــۆنترۆڵی دەرمـــان کـــراوە و کەمتەرخەمەکـــان دەستنیشـــان کـــراون و ڕێکـــاری کارگێڕییـــان لەهەمـــبەر گیـــراوەتە بەر و زۆر کەس لەم بوارە دوور خراونەتەوە.
2. ئەوانەی کە بە بەڵـــگە لە هێنـــانی دەرمـــانی ســـاختە تێـــوەگلاون ڕێکـــاری یاســـاییان لەهەمـــبەر گیـــراوەتە بەر و بە گـــوێرەی تاوانەکەیـــان یاســـا چارەنووســـیان دیـــاری دەکات.
3. پێـــداچوونەوە بە ڕەوشـــی گشـــت کۆمپانیاکـــانی هێنـــانی دەرمـــان کـــراوە و ژمـــارەیەک لەمـــانە خـــراونەتە نـــاو لیســـتی ڕەش و ڕێکاری یاساییان لە هەمبەر گیراوەتە بەر.
4. هـــەنگاوی کردەیـــی بـــۆ دامەزرانـــدنی (دەســـتەی هـــەرێم بـــۆ خـــۆراک ودەرمـــان- KFDA) نـــراوە کـــە دەســـتگەیـــەکی نیشـــتمانیی خۆپارێزییـــە بـــۆ ڕێگـــەگرتن لـــە هاتنـــە نـــاوەوەی

دەرمـــان وخـــۆراکی خـــەراپ بـــۆ نـــاو هـــەرێم لـــە داهـــاتوودا، ئێســـــتا پـــڕۆژەی سیســـــتەمی ئـــــەم دەســـــتەیە لــــە بەشـــی یاســـــایی ئەنجوومـــــەنی وەزیرانـــــە، بـــــۆ دیراســــەکردن و دواتر ناردنی بۆ پەرلەمان.

5. گۆڕانکـــــاریی کـــــارگێڕی لە زۆربەی بەرێـــــوەبەرایەتیە گشـــتیەکان و نەخۆشـــخانەکان کـــراوە بە جۆرێـــک کە بە رەچـــاوکردنی رای خەڵکـــانی پســـپۆر خەڵکـــی شـــیاو لە شـــوێنی شـــیاو دابنرێـــت وخەڵکـــانی کەمتەرخەمـــیش لابدرێن.

6. بە هاوکـــــاری ســـــەندیکاکان و لایەنە پەیوەندیـــــدارەکان، بەرنـــامەی نەهێشـــتنی نـــۆڕینگە (عیـــادە)ی لاکۆلانەکـــان و شـــوێنە نایاســـاییەکانی فرۆشـــتنی داو و دەرمـــان دەســـتی پێکـــردووە و تـــا ئێســـتا بە ســـەدان شـــوێن لابـــردراون و پرۆســـــەکەش بەردەوامە، پێویســـــتە هاوڵاتییـــــانی خۆشەویســـــت لەوە ئاگـــادار بـــن کە زۆریـــنەی هەرە زۆری داو و دەرمـــــانی ســـــاختە لەم شـــــوێنانەوە دەرخـــواردی هاوڵاتیـــان دەدرێـــت و کڕینـــی دەرمـــان لەو شوێنانە مەترسیدارە.

7. دوای پێـــداچوونەوە بە پرۆســـەی کڕینـــی دەرمـــان و پێداویســـتیە پزیشـــکییەکان، تـــا ئێســـتا نرخـــی راســـتەقینەی زۆر کەلـــوپەل لە مامەڵەکردنـــدا پێـــڕەو کـــراوە و بەم جـــۆرەش لەم چەنـــد مـــانگەی ڕابـــردوودا بە پێـــی پســـوولە فەرمیەکـــان تـــوانراوە بە ملیۆنەهـــا دۆلار ســـامانی گشـــتی لە بەفیرۆدان بپارێزرێت.

8. ڕێژەیەکی بەرچاوی پارە بۆ کڕینی دەرمان و پێداویستیە پزیشکیەکان لەلایەن حکومەتی ناوەندەوە تەرخان کراوە کە بەشێکی بەرچاوی بۆ هەرێمی کوردستانە، بەڵام تا ئێستا وەکو پێویست سوود لەم بەشە وەرنەگیراوە و حکومەتی هەرێم لەم بوارەدا کەمتەرخەم بووە. ئەمسال توانرا بۆ یەکەمجار هەنگاوی کردەیی بنرێت بۆ گەڕاندنەوەی ئەم بەشە کە بڕەکەی بۆ سالی 2012 دەکاتە 276 ملیارد دینار، کە پێداویستیە تەندروستیەکانی هەرێم بەرێژەیەکی زۆر دابین دەکات و گوشار بۆ سەر بودجەی هەرێم دروست ناکرێت.

ئەو هەنگاوانەی کە ئێستا لەم بوارەدا کاریان لەسەر دەکرێت:

- حکومەتی هەرێم ژمارەیەکی زۆری ئامێری بۆ کوالیتی کۆنترۆلی دەرمان دابین کردووە، بەڵام هێشتا توانا پسپۆڕیەکان و ئامێرەکان لەو ئاستەدا نین کە پشکنین بۆ هەموو جۆرەکانی دەرمان بکرێت، بۆ کاراکردنی ئەم بوارە حکومەت دیراسەی چۆنیەتی ئەنجامدانی کۆنتراکتی پێویست لەگەل کۆمپانیا بەناوبانگەکانی ئەوروپی پسپۆڕ لەم بوارەدا دەکات و تا راهاتنی تواناکانی ناوخۆ، ئەم بوارە بەو کۆمپانیانە دەسپێردرێت و بە پێی ستانداردە باوەکان مامەڵە لەگەل جۆری دەرمان دەکرێت، دەبێت دان بەوەدا بنێین کە تا ئێستا

توانا ناوخۆییەکان لە ئاستی بەڕێوەبردنی ئەم بوارە نین.

- ژمارەیەکی یەکجار زۆر کۆمپانیا، کاری هاوردەکردنی دەرمان دەکەن کە، لە راستیدا زۆربەیان کاریان دەلالی و واسیتەیە، وێڕای ئەوەی کە زۆربەیان مەرجەکانی کۆگاکردنی دەرمانیان نیە، کاردەکرێت بواری دەرمان لەو بازرگانییە و دەلالیە دوور بخرێتەوەو دەرمانە پێویستەکان راستەوخۆ لە کۆمپانیا ناسراو و متمانە پێکراوەکان بکڕدرێت و چیتر رێگە نەدرێت بە هۆی دەلالەکانی دەرمان و بەرزکردنەوەی نرخەکان زیان بە بودجەی تەندروستیی هەرێم بگات.
- ژمارەی نەخۆشخانەکانی بواری کەرتی تایبەت لە زۆربووندایە و هەست دەکرێت پزیشکەکان زیاتر بایەخ بەو نەخۆشخانانە دەدەن و نەخۆشخانەکانی کەرتی گشتیش پشتگوێ دەخرێن، هەروەها بابەتی نرخەکان لەم نەخۆشخانانە جێگەی هەڵوەستەیە، بۆیە کار دەکرێت بۆ دانانی میکانیزمی چاودێری و پێداچوونەوە بە باری ئەم نەخۆشخانانە. بە جۆرێک کە، بەتەواوەتیی کەرتی گشتی و کەرتی تایبەتی بواری تەندروستیی لێک جیا بکرێتەوە و حکومەت زۆرترین خزمەتگوزاریی تەندروستی پێشکەشی هاوڵاتیان بکات و هەنگاو بنێت بۆ دامەزراندنی سیستەمێکی پێشکەوتووی بیمەی تەندروستی لە هەرێم.

بواری موساتەحە:

یەکێ لەو بووارانەی کە زۆر جێگەی تێبینیی هاوڵاتیان بووە، گەندەڵیەکانی بواری موساتەحە بووە. موساتەحە کە بەکرێدانی زەوی بۆ پرۆژە پێویستەکان بووە، لە واتای خۆی بەدەر کرا بوو و جۆرەها مامەڵە بەو زەویانە دەکرا. دوای وردبوونەوەی لیژنەکەمان لە زۆرێک لە گرێبەستەکانی موساتەحە لە هەر سێ پارێزگای هەرێم، دەرکەوت کە ئەم کەموکوریانە لەم بوارە هەیبووە:

کەموکورتیەکان:

- زۆربەی موساتەحەکان بە شێوەیەکی راستەوخۆ و بێ زیادکردنی ئاشکرا دراون.
- هەندێکیان تەملیک کراون .
- زۆریان وەک زەویی بەتاڵ بەبێ جێبەجێکردنی پرۆژەکان کڕین و فرۆشتنی پێکراوە .
- هەندێکیان جۆر و ناوەرۆکی پرۆژەکان بەدەر لە رێنماییەکان گۆردراون.

ئەمانەی سەرەوەش هەمووی پێچەوانەی یاسا و ڕێنماییەکانە، بۆیە ئەم رێکارانەی خوارەوە گیرانە بەر.

ڕێکارەکان:

١- سەرۆکی هەرێم بۆ لێپێچینەوە لەم بوارە فەرمانی ژمارە 7ی ساڵی ٢٠١١ی ئاراستەی لایەنە پەیوەندارەکان کرد، لە میانەی جێبەجێ کردنی ناوەرۆکی ئەم بڕیارە تا ئێستا (397) موساتەحە هەڵوەشێندراونەتەوە . هەروەها(201) موساتەحەی دیکەش لە سەروبەندی هەڵوەشاندنەوەدان.

زەویەکـــــانی ئەو موســـــاتەحانەی لـــــە سەرانســـــەری هـــــەرێم هەڵوەشـــێندراونەتەوە کە، زیاتریـــان لە شـــوێنە پـــڕ بەهاکـــانی ناوشـــارەکان بـــووە، بە ڕووبەری هەزارەهـــا دۆنـــم و بـــە نرخـــی سەدان ملیۆن دۆلار دەخەملێندرێت.

2- بـــۆ رێگـــرتن لە کەموکورِیەکـــانی ئەم بـــوارە، پێـــداچوونەوە بە رێنماییەکـــــانی گرێبەســـــتە درێژخایەنــــــەکانی زەوی و زار کـــراوە و رێنمـــایی نـــوێی ســـاڵی ٢٠١١ بـــۆ رێکخســـتنەوەی بەکرێـــدانی زەوی واتـــا موســـاتەحە دەرچـــووە و ئێســـتا بـــە کردەیـــی کاریـــان پێـــدەکرێت و لەمپـــەری پتـــەو بـــۆ لادان لـــە رێنماییەکان دانراون.

3- ژمـــارەیەک لـــەو موســـاتەحانەی کـــە تـــەملیک کـــراون، رێگـــە لـــە مامەڵـــە پێکردنیـــان گیـــراوە تـــاکو لـــە رێگـــە یاســـاییەکان دەگەڕێندرێنەوە بۆ سەر موڵکی گشتی.

4- لێکۆلینـــەوە لـــە بـــواری موســـاتەحە بەردەوامـــە و بـــە هاوکـــاریی لایەنـــە پەیوەنـــدارەکان کـــاری بـــەردەوام لـــە ئارادایـــە بـــۆ وەرگرتنـــی رێکـــاری کـــارگێری و یاســـایی بەرامبـــەر ئـــەو سەرپێچیانەی کە لەم بوارەدا کراون.

وەزیفەی گشتی و گۆڕانکارییە کارگێڕییەکان:

بـــواری وەزیفـــی لە هەرێمـــدا کەموکـــوڕیی زۆری هەبووە.کـــە دەکرێ پوختەی کەموکوریەکان بەم جۆرە بخرێنەڕوو:

کەموکوریەکان:

- هەڵســـەنگاندنی پێویســـتیەکانی حکـــومەت لە ڕووی توانـــا پســـپۆری ومرۆڤییەکـــان و پرۆســـەی دامەزرانـــدنی تواناکـــان، بە پێی پلانێکی شەفاف و زانستیانە نەبووە .

- ڕێژەیەکـــــی یەکجـــــار زۆر خەڵـــــک بەبـــــێ ڕەچـــــاوکردنی پـــــلە وەزیفیە پێویستەکان و پسپۆڕیەکان دامەزراون.
- خـــــەلکێکی زۆر بـــــەدەر لـــــە ڕێنماییـــــەکان بـــــە پلـــــەی جۆراوجـــــۆر خانەنشین کراون.
- دیـــــاردەی کارمەنـــــد و موچـــــەخۆری بنـــــدیوار زۆر بـــــووە و قورســـــاییەکی زۆری بـــــۆ ســـــەر بـــــودجەی هەرێـــــم دروســـــت کردووە.
- بـــــۆ ماوەیـــــەکی زۆر بەرپرســـــە یەکـــــە کارگێڕییـــــەکان لـــــە پۆستەکانیاندا دەمێننەوە و ئالوگۆڕییان پێناکرێت.

بـــــۆ چارەســـــەرییەکان لـــــەمبوارەدا ئەم هەنگـــــاوانەی خـــــوارەوە نراون و کارکردن لەم بوارە بەردەوامە:

- گۆڕانکـــــاریی ئیـــــداری لە چەنـــــدین پۆســـــتی ئیـــــداری، لە ئاســـــتی وەزارەتـــــەکان و ناوەنـــــدی پارێزگاکـــــان و هەنـــــدێ قەزا و نـــــاحیەدا کـــــراوە. زۆربەی گۆڕانکارییەکـــــان لەو پۆســـــتانەدا بـــــووە کە پەیوەنـــــدیی بە ژیـــــان و گـــــوزەرانی ڕۆژانەی خەڵـــــکەوە هەبـــــووە، وەک یەکە کارگێڕییەکـــــان و بـــــواری تەندروســـــتی و پەروەردە و شـــــارەوانییەکان و...هتـــــد، پرۆســـــەی گۆڕانکـــــاریی زیـــــاتر لەمبـــــوارەدا بـــــەردەوامە و تـــــا ئێســـــتا 98 کـــــەس لـــــەو ئاســـــتە کارگێڕیانە لە پۆستەکانیان دوورخراونەتەوە.
- ئەو کەســـــانەی کە گومـــــانی گەنـــــدەڵییان لەســـــەرە یـــــان کەمتەرخەمییـــــان نوانـــــدووە، وێـــــڕای وەرگرتنـــــی ڕێکـــــارە کارگێڕیەکـــــان لە بەرامبەریـــــان، ڕێـــــگە بە گەڕانەوەیـــــان بـــــۆ کـــــاری وەزیفی نەدراوەتەوە.

- وەک هەنگاوێکی خێرا و وەک یەکەم ئەزموونی حکومەتی هەرێم، ٢٥٠٠٠ پلەی وەزیفی بۆ ساڵی ٢٠١١ راگەیەندران و بۆ یەکەمجار بە شێوەیەکی شەفاف و دادپەروەرانە، بە یەکسانی بوار بۆ گشت هاوڵاتیان رەخسێندرا تا داواکاریی دامەزراندن پێشکەش بکەن و بە پێی خاڵەکانیان لەم بوارە سوودمەند بن. وێرای ئەوەی لە هەندێ وەزارەت هەندێ کەموکوڕی و لادان بەدیکراوە، بەڵام بە گشتی ئەمەیان ئەزموونێکی سەرکەوتوو بووە، سەرباری ئەم چەندەش، دەبێت حکومەتی هەرێم ئەو راستیە لەبەرچاو بگرێت کە ناتوانێت بە بەردەوامی رێژەی مووچە وەرگرانی زیاد بکات و بودجەی هەرێم بەرگەی دامەزراندنی زیاتر لە کەرتی گشتیدا ناگرێت و پێویستە هەوڵی کاراکردنی سیستەمێکی دامەزراندن لە بواری کەرتی تایبەتدا بدات و بەپێی یاسا مافەکانی دامەزراوان لە کەرتی تایبەتیشدا دەستەبەر بکرێت.
- بۆ پێداچوونەوە و چارەسەرکردنی ئەو سەرپێچیانەی کراون لە بواری بەرزکردنەوەی پلەی وەزیفی و خانەنشینکردن بە پلەی بەرز، لێژنەیەک بە فەرمانی سەرۆکی هەرێم لە نێوان دیوانی سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی ئەنجوومەن وەزیران پێک هێنراوە و تا ئێستا ژمارەیەک لەو سەرپێچیانە هەلوەشێندراونەتەوە پلە نایاساییەکان وەرگیراونەتەوە و کاری لێژنەکە بەردەوامە.
- گرنگترین هەنگاو بۆ رێکخستنی ئەم بوارە هاندان و پاڵپشتیی سەرۆکی هەرێم، بۆ دەرچوونی یاسای (ئەنجوومەنی راژە) بووە کە، لە سەر راسپاردەیان لە مانگی

حوزەیرانی پارساڵ دەرچوو، دەبوایە تا مانگی ئەیلول ئەم ئەنجوومەنە دابمەزریت، بەلام تا ئێستا دانەمەزراوە و حکومەتی هەرێم لەم بوارە کەمتەرخەمی نواندووە و دەبێت هەرچی زووترە ئەم ئەنجوومەنە دابمەزرێت، تاکو لە چوارچێوەی ئەم ئەنجوومەنە چاکسازییەکی گشتگیر لە بواری وەزیفەی گشتی ئەنجام بدرێت.

لە بارەی رۆتین و بیرۆکراتیەت

بواری بوونی رۆتین و بیرۆکراتیەت لە دامودەستگاکانی ئیداریدا، یەکێ لە دیارترین هۆکارەکانی نارەزایی هاولاتیان بووە، ئەم دیاردەیە بە تایبەت لە دامودەستگا خزمەتگوزاریەکاندا(وەک شارەوانییەکان، بەریوەبەرایەتیەکانی هاتووچۆ، رەگەزنامە و پاسپۆرت و پەروەردە و....هتد) بووەتە هۆی بە فیرۆدانی کاتی هاولاتیان و تواناکان و مالی گشتی و هەر ئەم دیاردەیەش بنەما بووە بۆ سەرهەڵدانی دیاردەکانی دیکەی وەک بەرتیل و واسیتەکاری.

ئەم رێکارانە بۆ بنبڕکردنی ئەم دیاردەیە گیراوەتە بەر:

- (رێسای رەفتاری فەرمانبەرانی حکومی) ژمارە 1ی سالی 2011، لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەرچوو، کە تیایدا ئەرکی فەرمانبەران و دامەزراوەکان بەرامبەر بە هاولاتیان دیاری کراوە و ڕێوشوێنەکان بۆ رێکارە کارگێریی و یاساییەکان بەرامبەر هەر سەرپێچییەک دانراوە و ئەم رێسایە کەوتۆتە بواری جێبەجێکردنەوە.بۆیە

هاولاتییان لەمەودوا دەتوانن بە پێی ئەو ڕێوشوێنە یاساییانە، بەرامبەر بە هەر فەرمانبەرێکی کەمتەرخەم داوای وەرگرتنی ڕێکاری کارگێری بکەن و لە سڕینەوەی ئەم دیاردەیە هاوکار بن.

- کارکراوە بۆ پاڵپشتیی لامەرکەزیی ئیداری کە تیایدا دەسەلاتەکان بۆ خوارەوە شۆڕ بکرێنەوە و لە ناوەنددا قەتیس نەکرێن و هاولاتیان بە ئاسانی لە نزیکترین ناوەندی ئیداریی شوێنی نیشتەجێبوونیان مامەلەکانیان رایی بکرێن.
- بەدواداچوون بۆ چۆنیەتی کاراکردنی ئەم ئالیاتانە و بنبڕکردنی دیاردەی ڕۆتین بەردەوامە.

هەروەها **دەبێت ئەم ڕێکارەش بگیرێتە بەر:**

- هۆیەکانی گەیاندن وەک پۆستە و ئینتەرنێت بۆ رایی کردنی مامەلەی هاولاتیان کارا بکرێن، تاکو قەلەبالغی زۆر لە دامودەستگاکاندا دروست نەبێت.
- هەر وەزارەتێک هەستێت بە دانانی سەقفێکی زەمەنیی دیاریکراو بۆ جێبەجێ کردنی جۆرەکانی مامەلەی هاولاتیان و ئەم سەقفە رابگەیەندرێت تاکو پێشتر گشت هاولاتیان بزانن چ ماوەیەک بۆ بە ئەنجام گەیشتنی مامەلەکانیان پێویستە.

دامودەستگا چاودێرییەکان:

لەسەر راسپاردەی سەرۆکی هەرێم هەنگاوی باش نراوە بۆ کاراکردنی دامودەستگا چاودێریەکانی وەک دیوانی چاودێری دارایی و دەستگای داواکاریی گشتی و دەستەی نەزاهە.

- لە بارەی دەستەی نەزاهەوە، یاساکەی بۆ ماوەیەکی زۆر بوو لە پەرلەمان مابوویەوە و بە هاندانی سەرۆکی هەرێم ئەم یاسایە لە مانگی نیسانی ساڵی رابردوو دەرچوو. دامەزراندنی ئەم دەستەیەش بە پێی یاساکە پەیوەندیی بە ئەنجوومەنی دادوەری و پەرلەمانی کوردستانەوە هەیە و لە مانگی کانوونی دووەمی ساڵی رابردووەوە ئەنجوومەنی دادوەری بانگەوازی بۆ وەرگرتنی داخوازیی بۆ پۆستی سەرۆکی دەستەی نەزاهە راگەیاندووە و تا ئێستا هەنگاوەکانی دیکە لەم بوارەدا ماون و داوا دەکەین لایەنە پەیوەندارەکان هەنگاوەکانیان بۆ دامەزراندنی دەستەی نەزاهە خێراتر بکەن.
- لە بارەی دیوانی چاودێری داراییەوە، لیژنەکەمان لەو بڕوایەدایە ئەم دەستگایە کاری باشی کردووە، بەڵام وەکو پێویست کار بە ئەنجامی کارەکانیان نەکراوە. پشتگوێخرانی هەوڵ و کارەکانی ئەم دەستگایەش تا رادەیەکی زۆر ببووە هۆی ساردبوونەوەی لە کارەکانی. لە پێناو کاراکردنەوەی ئەم دەستگایەش لیژنەکەمان ئەم رێکارانەی خوارەوەی بە پێویست زانیوە:

ا- دوو ئیدارەیی هێشتا بەم دیوانەوە دیارە و پێویستە هەرچی زووترە لە ڕووی کردارییەوە یەک بخرێت.

ب- تـــا ئێســـتا ئەنجـــوومەنی چـــاودێریی بـــاڵا کە بەرزتـــرین دەســـەڵاتی چـــاودێرییە و دەبـــوایە لە نـــاو دیـــوان هەبـــوایە دانەمەزراوە و پێویســـــتە لە زووتـــرین کاتـــدا ئەم ئەنجـــوومەنە دابمەزرێت.

ج- پێویســـتە بەڕێـــوەبەرایەتی وردبینـــی دارایـــی ســـەر بەم دیـــوانە لە هەر سێ پارێزگا بە زووترین کات دەستبەکاربن.

د- بـــۆیە داوا دەکەیـــن پەرلـــەمان و دیـــوانی چـــاودێری دارایـــی هەرچـــی زووتـــرە هەنگـــاوی پێوســـت بـــۆ چارەســـەریی ئەم کەموکوڕیانە بنێن.

لە بارەی کاراکردنی رۆڵی دەستگای داواکاری گشتی:

لەم بـــارەیەوە لیـــژنەیەک پێکهێنـــرا کە نـــوێنەری گشـــت لایەنە پەیوەنـــدارەکانی تیـــادا بـــوو، لیـــژنەکە گەیشـــتە ئەو دەرەنجـــامەی کە پێویســـتە دەســـتگای داواکـــاری گشـــتی ســـەر بە ئەنجـــوومەنی دادوەری بێـــــت، نەک وەزارەتـــــی داد. هۆیەکەشـــــی ئەوەیە کە داواکـــاری گشـــتی نابێـــت ســـەر بە دەســـەڵاتی جێبەجێکـــار واتـــا حکـــومەت بێـــت، بەڵکـــو دەبێـــت ســـەربەخۆیی خـــۆی هەبێـــت، تـــاکو بتوانێـــت بە کـــاری خـــۆی هەســـتێت. دەبێـــت حکـــومەتی هەرێـــم هەرچـــی زووتـــرە پـــڕۆژەی پێشـــنیارکراو بـــۆ دەســـتگای داواکـــاری گشـــتی پێشـــکەش بە پەرلەمـــان بکـــات تـــاکو یاســـاکەی هەمـــوار بکرێـــت و ئەم دەســـتگایە بگـــوازرێتەوە بـــۆ ســـەر ئەنجـــوومەنی دادوەری.

تەندەر:

پرۆسەی تەندەردانەوە، یەکێ لە ناشەفافترین بوارەکانی کاری دامودەستگاکان بووە و بۆیەش بەردەوام هاوڵاتیان گلەییان لەم بوارە هەبووە.

کەموکورییەکانی ئەم بوارە:

- زۆربەی تەندەرە گەورەکان کە بە پڕۆژە ستراتیجییەکان ناسراو بوون، لە سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیرانەوە لە ڕێگەی دوو فەرمانگەوە دەدران.
- زۆربەی تەندەرەکان ناشەفاف و بەدەر لە ڕێنماییەکان بووە .
- زۆرێک لەو تەندەرانەی جیبەجێ کراون، کەموکوریی کارگێڕی و ئەندازیاریی زۆری تێدا بووە.
- بۆ زۆرێ لە پرۆژەکان وەزارەتە پەیوەندارەکانیش هیچ ئاگاداری چۆنیەتی تەندەرەکان نەبوونە.
- زۆریک لە بەرپرس و کارمەندانی حکومەت خۆیان کۆمپانیای جێبەجێکاریان هەبووە تەندەریان وەرگرتووە.

بۆ چاکسازی و ڕێکخستنەوەی ئەم بوارە ئەم هەنگاوانە نراون:

- بە بڕیاری سەرۆکی هەرێم ژمارە ٦ی ساڵی ٢٠١١ بواری تەندەردانەوەی پڕۆژە ستراتیجیەکان و ئاوەدانکردنەوەی گەرمیان، لە سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیران وەرگیرایەوەو پرۆژەکانی ئەم بوارەش بۆ وەزارەتە پەیوەندارەکان گەڕێندرایەوە.

- بۆ ئەوەی پرۆسەی تەندەردانەوە شەفاف ببێت، سەرۆکی هەرێم بە نووسراوی سەرۆکایەتی هەرێم ژمارە د- ٣٦٨ لە ڕێکەوتی ٢٠١١/٦/٢٧، فەرمانی دا کە لە هەموو وەزارەت و دامودەستگاکان بەڕێوەبەرایەتی گرێبەستەکان دابمەزرێت و تەندەرەکانیش بەپێی ڕێنماییەکانی جێبەجێکردنی گرێبەستە حکومییەکان (ژمارە ١ی ساڵی ٢٠١١) ئەنجام بدرێت. تا ئێستا ئەم فەرمانە لە زۆربەی وەزارەتەکان جێبەجێکراوە و کاریگەریی زۆری هەبووە لە نەهێشتنی کەموکوڕیەکانی ئەم بوارە.

- بە نووسراوی سەرۆکایەتی هەرێم ژمارە د-٤٧٣ لە ڕێکەوتی ٢٠١١/٨/٢، سەرۆکی هەرێم فەرمانی دەرکرد کە نابێت کارمەندی حکومی خۆی تەندەر وەرگرێتەوە و کۆمپانیای هەبێت، چونکە ئەمە پێچەوانەی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانە (یاسای ژمارە ١٤ ی ساڵی ١٩٩١). ئێستا لە ڕووی پراکتیکیەوە ئەم هەنگاوە کەوتووەتە بواری جێبەجێکردن.

- ئێستا تەندەرەکان لە سایتی وەزارەت وپارێزگاکان و هەر وەها لە میدیاکاندا بڵاو دەکرێنەوە، ئەمەشیان هەنگاوێکی کردەیی بوو بۆ گرتنەبەری شەفافیەت لەمبوارەدا.

بودجە:

بودجەی هەرێم وەکو پێویست شەفافیەتی پێوە دیار نەبوو، بەداخەوە ئاسەواری دوو ئیدارەیی هێشتا کاریگەریی لە سەر چۆنیەتی دانانی بودجەی هەرێم و جێبەجێکردنی هەبووە.

سەرۆکی هەرێم لە ماوەی یەک ساڵی رابردوودا چەندین راسپاردەی بۆ لایەنە پەیوەندارەکان هەبووە کە بە شەفافی مامەڵە لە گەڵ بودجە بکرێت و بودجە لە خزمەت پێداویستیی ولات وخەڵکدا بێت. بۆیە لە سالی رابردوودا گۆرانکارییەکی جۆری لە ناوەرۆکی بودجەدا بەدی کرا و ئەم بوارانە خرانە ناو بودجەوە وەک:

- زیاترکردنی پێشینەی هاوسەرگیری .
- زیاترکردنی پێشینەی خانووبەرە .
- زیادکردنی جۆر و گوژمەی قەرزە جۆراوجۆرەکان بۆ هاولاتیان(وەک قەرزی کشتوکالی، پیشەسازی، پرۆژەی بچووک بۆ لاوان) .
- بیمەی بێکاری بۆ دەرچووانی زانکۆ دانرا.
- زیادکردنی بڕە مووچەی خانەوادەی شەهیدان.
- زیادکردنی رێژەیەکی بەرچاو بۆ هاوکارییەکانی تۆڕی چاودێریی کۆمەلایەتی کە نزیکەی 42 هەزار خێزانی کەمدەرامەت لە هەر سێ پارێزگاکەی هەرێم لێی سوودمەندن .
- هەروەها لە بودجەی ساڵی رابردوودا گوژمەی ١٤٩ ملیارد دینار بۆ سندوقی نیشتەجێکردن لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە و دەستەی وەبەرهێنان تەرخان کرا. و سەرۆکی هەرێم جەختی لەوە کردۆتەوە کە ئەم مەبلەغە بۆ پاڵپشتی بواری نیشتەجێکردن بۆ خەڵکی هەژار و کەمدەرامەت بێت و بڕیاری بەدواداچوونی بەردەوامی بۆ چۆنیەتی خەرجکردنی پارەی ئەم سەندوقانە داوە.

- ئێستا کار دەکرێت کە لەمەولا بودجە لە سەر بنەمای دوو ئیدارەیی دانەنرێت و پێوەری نیشتمانی و ڕەچاوکردنی ڕێژەی دانیشتووان و تایبەتمەندیی دەڤەرەکان و پێویستی ژێرخان و پڕۆژەی بەرهەمهێن بنەما بێت.

وەبەرهێنان:

لە سەر ڕاسپاردە و بەدواداچوونی لە نزیکەوەی سەرۆکی هەرێم، لیژنەکەمان لێکۆڵینەوەی وردی لە سەر بواری وەبەرهێنان کرد. کەلێن و کەموکوریی گەورە لەم بوارە هەبووە و بوار بۆ هەندێ کەس ڕەخسا بوو کە بە شێوەیەکی ناڕەوا لەم بوارە سوودمەند ببن.

کەمووکوریەکان:

- بە هۆی ناڕێکی کارەکانی ئەم بوارە و گەندەڵیەوە، وەبەرهێنان لە ڕێرەوی خۆی دەرچوو بوو، لە جیاتی ڕاکێشانی سەرمایەی دەرەکی بۆ ناو هەرێم، هەموو سەرنجی بواری وەبەرهێنان کەوتبووە بواری نیشتەجێکردن ئەویش بە ئاوا کردنی کۆمەڵگاکانی نیشتەجێکردن کە زۆربەیان ڤێلا و خانووی بە نرخی زۆر بەرزیان لەخۆ دەگرت و نە خزمەتیان بۆ ئامانجەکانی بواری وەبەرهێنان هەبوو نە بە بواری نیشتەجێکردن. وەبەرهینان تەنیا لە بواری خانووبەرەدا کورت کرابوویەوە و کەمتر پڕۆژەیەکی بواری پیشەسازی و کشتوکاڵی بەدیکراوە، بۆیە ڕێژەی وەبەرهێنانی دەرەکی لە ١٠%

تێپەڕی نەکردووە و ئەمەش ئامـاژەیەکە بە سەرنەکەوتنی هەرێم لە بواری وەبەرهێناندا.

- کەموکوری لە یاسا و رینمایی وەبەرهێنان لە هەرێم هەبووە ئەمەش بووەتە هۆکارێک کە لە سایەی ئەم کەموکوریانەدا گەندەڵییەکی زۆر ئەنجام بدرێت.
- نەبوونی پێکهاتە و سیستەمێکی پتەو لە دەستەی وەبەرهێنانی هەرێمی کوردستان دۆخی وەبەرهێنانی بەرەو لاوازی بردووە.

بۆ رێکخستنەوەی ئەم بوارە بە فەرمانی سەرۆکی هەرێم ئەم هەنگاوانە نراون:

- لە ٢٠١١/٤/١٩ بە فەرمانی سەرۆکی هەرێم بۆ ماوەی دوو مانگ هەموو مۆڵەتەکانی ئەم بوارە راگیران تاکو دەرفەت هەبێت پێداچوونەوە بکرێت و لەم ماوەیەدا میکانیزمی گونجاو بۆ بواری وەبەرهێنان خرایە ڕوو. دواتر ئەم میکانیزمە نێردرایە ئەنجوومەنی وەزیران و لە ئەنجامدا وەک رێنماییەک لە دەستەی بالای وەبەرهێنان دەرچوو، کە تیایدا هەوڵدراوە بە شەفافی بواری یەکسان بۆ هەر کەسێک لە بواری وەبەرهێناندا بڕەخسێنرێت و کەموکوڕیەکان نەمێنن.

- هەروەها پرۆژەیەک دراوەتە ئەنجوومەنی وەزیران بۆ ئەوەی دوای تاوتوێ کردنی رەوانەی پەرلەمان بکرێت بە ئامانجی هەموارکردنی یاسای وەبەرهێنانی ژمارە ٤ی ساڵی ٢٠٠٦، بۆ ئەوەی باری وەبەرهێنان باشتر رێک بخرێت و کەموکوڕیەکان نەمێنن.

- به فەرمـــــانی ســــــەرۆکی هەرێـــــم لە مـــــــاوەی رابـــــــردوودا لێژنەکەمـــان لە نـــزیکەوە هاوکـــاریی بەڕێـــوەبەرایەتیە گشـــتیەکانی وەبـــەرهێنان لـــە پارێزگاکـــانی کـــردووە تـــاکو پـــڕۆژە جیاجیاکـــان لە کەمووکـــوڕی بەدوور بگیـــرێن. وێـــڕای ئەمـــانەش لێژنەکەمـــان هەســـت دەکـــات هێشـــتا بـــواری وەبەرهێنـــان کەموکـــوڕیی زۆری تێـدایە و کـاری زیـاتر پێوسـتە بـۆ راکێشـانی سـەرمایەی دەرەکـی و پێشخســـتنی بـــــواری پیشەســـــازی و کشـــــتوکاڵی، کە بە پێشخســـتنی ئەم بـــوارانە هەلـــی کـــاری زیـــاتر دەرەخســـێنرێت و ژێرخانی ئابووریی هەرێم بەهێزتر دەبێت.

- لـــە ســـەر فـــەرمانی ســـەرۆکی هـــەرێم لێژنەکـــەمان لێکۆڵینـــەوەی لـــە ســـەر زۆر لـــەو پرۆژانـــەی بـــواری وەبـــەرهێنان ئـــەنجام داوە کـــە گومـــانی کـــەموکوری و گەنـــدەلییان لـــە ســـەر بـــووە و دواتـــر بـــە پێـــی ئـــەنجامی لێکۆلینـــەوەکان رێکـــاری کـــارگێری و یاســـاییان لەبەرامبەر وەرگیراوە و ئەم پرۆسەیەش بەردەوامە.

بواری نیشتەجێکردن:

حکـــومەتی هەرێـــم بەرنـــامەی جیاجیـــای بـــۆ پاڵپشـــتیی پرۆســـەی نیشـــــــتەجێ کـــــــردن راگەیانـــــــدووە، بەڵام بە هـــــــۆی خەراپ جێبەجێکردنـــی بەرنامەکـــان، بە تـــایبەتی لە بـــواری وەبەرهێنـــان، بەرنـــامەکە وەکـــو پێویســـت لە خزمەتـــی کەمـــدەرامەت و هەژارانـــدا نەبـــووە و پڕۆژەکـــان بـــۆ پـــڕۆژەی گرانبەهـــا گـــۆڕدراون و لە توانـــای کڕیـــاری چینـــی مامناوەنـــد وهەژار بەدەر بـــوونە، بـــۆیە رێـــژەی کرێچییەکـــان لە هەرێمـــدا وەک پێویســـت کەم نەبـــۆتەوە. حکـــومەت بەبـــێ بەرامـــبەر زەوی بـــۆ پڕۆژەکـــان دابـــین دەکـــات و بە مەبلەغێکـــیش یـــارمەتیی هەنـــدێک لەو پـــڕۆژانە دەدات، بەڵام

بەداخەوە لەلایەن خـــــاوەن پڕۆژەکـــــان بەهــــای خانووەکــــان لەڕادەبەدەر بەرز دەکـــــرێنەوە و دەخـــــرێنەوە بـــــازاڕی مــــــامەڵە پێکـــــردنەوە و بەجۆرێـــــک کە هەم بەهــــای زەوی و هەم خەرجیــــی دروســـــت کردنــــی و وێـــڕای ئەوەش قـــازانجی زۆر دەخـــرێتە ســــەر نرخەکان. حکومەت لە کۆنترۆلی ئەم بوارە کەمتەرخەم بووە.

لەم بوارەدا ئەم هەنگاوانە نراون:

- لەســــەر راســــپاردەی ســــەرۆکی هەرێــــم پێـــداچوونەوە بـــۆ رێنماییەکــــانی بـــواری نیشـــــتەجێکردن کــــراوە و فەرمــــان دراوە کە لە ژێـــر نــــاوی پـــرۆژەی نیشــــتەجێ کـــردن چییتـــر تەنهـــا شـــارە ڤێلاییەکـــان دروســـت نەکـــرێن بەڵکـــو شـــوققەو هەمـــــوو باڵەخـــــانە خزمەتگوزارییەکـــــانی لەگەڵ دابێـــــت و مـــۆڵەتی نــــوێ لە ســــەری ســــاڵەوە بە هــــیچ پرۆژەیەکــــی وا نەدرێت کە لەم رێنماییانە بەدەر بێت.
- بە پاڵپشـــتی بـــودجەی نیشــــتەجێکردن لە رێــــگەی وەزارەتــــی ئــــاوەدانکردنەوەوە، ئێســـتا تەنـــدەر بـــۆ ئــــاوا کردنــــی ٣٠٠٠ یەکەی نیشــــتەجێکردن لــــە ســــەر بودجـــــەی 2011 لە هەر ســـێ پارێزگـــــا بـــــۆ کەمــــدەرامەت و هەژاران بە قەرزی ٢٥ ساڵ کراوە.
- لە بـــودجەی ســــاڵی ٢٠١٢ بە پاڵپشـــتی ســــەرۆکی هەرێـــم بەرنـــامە بـــۆ ٥٠٠٠ یەکەی نیشــــتەجێکردن بـــۆ کەمـــدەرامەتان دانـــــراوەو لە بـــودجەی ئەمســـــاڵی وەزارەتــــی ئــــاوەدانکردنەوەو ســــندوقی نیشــــتەجێبوون گـــــوژمەی پێویســـــتی بـــــۆ دابـــین دەکرێت.

- کار دەکرێت بۆ دانانی سندوقی نیشتەجێکردن لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە جۆرێک کە پرۆسەکە بەردەوامیی هەبێت و گوندەکانیش بە فراوانی بگرێتەوە تا پاڵپشتی نیشتەجێبوون لە گوندەکانیش فراوان ببێت و سنورێک بۆ ڕووتێکردنی لەڕادەبەدەر بۆ شارەکان دابنرێت.

زەویی کشتوکاڵی:

پەرەپێدانی کشتوکاڵ لە هەرێم تا رادەیەکی زۆر پشتگوێ خراوە و ئەم بوارە رۆژ بەرۆژ لە پاشەکشێدایە و ئەو پڕۆژە نوێیانەیش کە کراون لە ئاست پێویستیەکانی هەرێم و فراوانبوونی دانیشتوانی نیە، وێڕای ئەوەش زێدەڕۆیی بۆ سەر زەویە کشتوکاڵیەکان هێندەی دیکە ئەم بوارەی زیانمەند کردووە، لە فراوانبوونی شارەکان و ماستەرپلانەکانیشیاندا هیچ رەچاوی پاراستنی زەویی بە پیت نەکراوە.

لەم سالانەی رابردوودا سەرۆکی هەرێم راسپاردەی زۆری بۆ پاراستنی زەویی کشتوکاڵی بە حکومەت داوە، بەڵام حکومەت وەکو پێویست نەیتوانیوە گرنگی بەم بوارە بدات و کەموکوڕیی زۆر هەبووە.

لە چوارچێوەی پڕۆژەی چاکسازیی و بە فەرمانی سەرۆکی هەرێم ئەم هەنگاوانە بۆ پاراستنی زەویی کشتوکاڵی و پەرەپێدانی ئەم کەرتە نراون:

- بۆ پاراستنی زەویی کشتوکاڵی و راگرتنی زێدەڕۆییەکان سەرۆکی هەرێم بڕیاری ژمارە ٩ی لە ٢٠١١/٥/٨ دەرکرد و بۆ ماوەی ٩٠ رۆژ هەر جۆرە کوژاندنەوەیەکی زەویی

کشتوکاڵی (إلگفاء) راگیرا، چونکە مامەڵەیەکی ناتەندروست بە زەویە کشتوکاڵیەکان دەکرا.

- لەم ماوەیەدا واتا لە ماوەی سێ مانگدا لیژنەیەک لە سەرۆکایەتی هەرێم بە ئەندامێتی گشت لایەنە پەیوەندارەکان پێکهێنرا و دوای دیراسەی بابەتەکە ڕێنمایی نوێ و کاریگەر داڕێژران بۆ کار پێکردنیان و ئێستا تا رادەیەک ئەو کەموکوڕی و کەلێنە زیانبەخشانە لابردراون.
- لە سەر فەرمانی سەرۆکی هەرێم پلان دانراوە بۆ پەرەپێدان بە بواری کشتوکاڵی و فراوانکردنی سەرمایەگوزاری و وەبەرهێنانی دەرەکی و ناوخۆ لەم بوارە. بۆیە لەسەر بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکانی وەبەرهێنان لە هەر سێ پارێزگا پێویستە ئەم چەندە رەچاو بکەن و پەرە بە وەبەرهێنان لە بواری کشتوکاڵیش بدەن. وێڕای ئەوەی پێویستە خودی وەزارەتی کشتوکاڵ و بەرنامەکانی بایەخی زیاتریان پێبدرێت، چونکە لیژنەکەمان ئەو راستییەی بۆ سەلمێندرا کە ئەم وەزارەتە بیرۆکە و بەرنامەی خۆی هەبووە، بەڵام وەکو پێویست گوێیان بۆ رانەگیراوە و تێبینیەکانیان رەچاو نەکراون.
- وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار زۆرترین زیانی بە زەوییە کشتوکاڵیەکان گەیاندووە و ماستەر پلانەکان و پڕۆژەکانی نیشتەجێبوون بێ لێکدانەوەی پێویست و دیراسەی شارستانی دامەزراون و بە تایبەت کەموموڕیی

زۆر لە ماستەر پلانەکاندا بەدی دەکرێت و چەندین جار گۆڕانکاری بەو ماستەرپلانانەوە بەدی کراوە بەجۆرێک کە ڕێژەی سەوزایی لە کەمبووندا بووەو ڕێژەی نیشتەجێکردن زیادی کردووە و تەنانەت لە دەستنیشانکردنی ناوچە پیشەسازییەکانیش لایەنی تەندروستی و ژینگە و زەویی کشتوکاڵی ڕەچاو نەکراوە، ئەمەیش وێرای خەرجکردنی ملیۆنەها دۆلار لە بواری نەخشەکێشیدا.

وەزارەتی شارەوانی لەم بوارەدا کەمتەرخەم بووە و زیانێکی زۆر بە سامانی گشتی گەیەندراوە، بۆیە پێویستە بە وردی ئاوڕ لەم بوارە بدرێتەوە.

زێدەڕۆیی لەسەر زەوی میری:

زێدەڕۆییەکی زۆر کراوەتە سەر زەوی میری بەتایبەتی زەوی کشتوکاڵی و شارەوانی و گەشتوگوزاری، لەلایەن کەسانی دەستڕۆیشتوو و تەنانەت هاوڵاتیانیش. بۆ ئەم مەبەستەش فەرمانێک لەلایەن سەرۆکی هەرێم دەرچووەو تیایدا هاتووە کە ڕووپێوی هەموو ئەو زەویانە بکرێت کە سەرپێچیان کراوەتە سەر لە زەوی کشتوکاڵی و گەشتوگوزار و گرد و پاوان و بەردەلان، کە موڵکایەتیان بۆ میری دەگەڕێتەوەو جەردکردنی هەموو ئەو گرێبەستە کشتوکاڵیانەی کە کڕین و فرۆشتنیان پێکراوە، لەگەڵ دانانی میکانیزمی یاسایی بۆ چارەسەرکردنی ئەو زێدەڕۆییانە.

قۆرخکاری (إحتكار):

قۆرخکاری لە زۆر بواردا لە هەرێم بەدیکراوە و ئاسەواری دوو ئیدارەییش ئەم دیاردەیەی بەهێز کردووە. سەرۆکی هەرێم لە چوارچێوەی پرۆژەی چاکسازیدا چەند فەرمانێکی دەرکردووە، بەڵام حکومەتی هەرێم کەمتەرخەمیی نواندووەو تا ئێستا ئەم دیاردەیە وەکو پێویست بەگژداچوونەوەی بۆ نەکراوە.

لیژنەکەمان لە میانەی لێکۆڵینەوە لە کەیسەکانی گەندەڵیدا چەندین دیاردەی قۆرخکاریی بۆ ڕوون بووەوە و ڕێکاری پێویستی بۆ نەهێشتنی ئەم دیاردەیە پێشنیار کردووە و وێڕای ئەمەش سەرۆکی هەرێم دوو هەنگاوی گشتیی کارای بۆ بنبڕکردنی ئەم دیاردەیە ناوە و ئێستا لە سەر لایەنە پەیوەندارەکانە ئالیەتەکان بۆ نەهیشتنی قۆرخکاری کارا بکەن.

- سەرۆکی هەرێم لە ڕێگەی ئەنجوومەنی وەزیرانەوە، لە ڕێکەوتی ٢٠١١/٥/٢٨ داوای لە پەرلەمان کرد کە یاسای قەدەغەکردنی قۆرخکاری کە زیاتر لە دوو ساڵە لە پەرلەمان کەوتووە پەسەند بکرێت، بەڵام تا ئێستا نەکراوە، لێرەدا داوا لە پەرلەمان دەکەین کە هەرچی زووتر ئەم یاسایە دەربچوێنێت تا بەربەستی بەهێزی یاسایی لەبەردەم قۆرخکاری دابنرێت.
- لە هەنگاوی دووەمدا سەرۆکی هەرێم بە نووسراوی ژمارە (د - ٣٢١ لە ٢٠١١/٦/١٢) داوای کرد کە ئەنجوومەنی پاراستنی بەکاربەر (مجلس حمایە المستهلك) دابمەزرێت کە دەستەیەکی جێبەجێکاری

گرنگە بۆ چاودێریکردنی بازاڕ و بوارەکانی وەک جۆر و نرخی شتومەکی جۆراو جۆر و خۆراک ودەرمان و خزمەتگوزاریی گەیاندن و ئینتەرنێت...هتد. ئەم ئەنجوومەنە لە ساڵی ٢٠١٠ یاساکەی دەرچووە بەڵام تا ئێستا دانەمەزراوە، ئەمەش بە کەمتەرخەمی دادەنرێت و دەبێت سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیران هەرچی زووتر ئەم ئەنجوومەنە بە شێوەیەکی کارا دابمەزرێنێت. لە بواری خۆراکیشەوە، ئەم ئەنجوومەنە کاریگەرترین دامەزراوە دەبێت بۆ چاودێریی کۆنترۆڵی جۆریی خۆراک لە هەرێم، لە کاتێکدا کە ئێستا هیچ چاودێرییەکی ورد و کاریگەر بەسەر بواری خۆراکەوە نیە.

پاسەوانی بارەگا و بەرپرس و کەسایەتیەکان و دیاردەی پاسەوانی وەهمی

کەموکوریەکانی ئەم بوارە ئەمانەن:

- ژمارەیەکی زۆری پاسەوان بە پێوەرێکی دیاریکراو لە سەر میلاکی وەزارەتەکانی پێشمەرگە و ناوخۆ بۆ زۆر بەرپرسی حیزبی و حکومی و کەسایەتیە کۆمەڵایەتیەکان دامەزراون.
- رێژەی زۆری پاسەوانەکان قورسایی بۆ سەر بودجە دروست کردووە .
- ئەم چەندەش بووەتە هۆی زەقبوونی دیاردەی چەکداری لە زۆر شوێن.

- زۆر لەو پاسەوانانە وەهمین و هەبوونیان نییە و بەرپرسان مووچەکانیان گلدەدەنەوە.

لە چوارچێوەی پرۆژەی چاکسازییدا سەرۆکی هەرێم فەرمانی بۆ پێداچوونەوەو رێکخستنەوەی بواری پاسەوانەکان دەرکرد، ئەم میکانیزمانەی خوارەوەش کەوتنە بواری جێبەجێکردن:-

١- ئیلغاکردنەوەی پاسەوانی هەموو ئەو بەرپرسانەی کە لە ژیاندا نەماون.

٢- ئیلغاکردنەوەی پاسەوانی هەموو ئەو بەرپرسانەی کە لە بەغدان و مووچەی هەرێم وبەغدا وەردەگرن.

٣- ئیلغاکردنەوەی پاسەوانی هەموو ئەو بەرپرسانەی کە لە دەرەوەی عێراقن.

٤- پاسەوانانی سەرجەم بەرپرس و کەسایەتیەکان و بارەگاکانی ناوەوە و دەرەوەی هەرێم بەپێی خشتەیەک رێک خراوە و کەوتە بواری جێبەجێ کردنەوە.

مافی مرۆڤ:

سەرۆکی هەرێم لە چوارچێوەی بەرنامەی چاکسازییدا، بایەخی بە بواری مافی مرۆڤ داوە. پێشتر وەزارەتی مافی مرۆڤ لە هەرێم هەبووە، بەڵام بە حوکمی ئەوەی کە لایەنی پەیوەندار بە چاودێریی مافی مرۆڤ دەبێت سەربەخۆ بێت و سەر بە دەسەڵاتی جێبەجێکار نەبێت، ئەم وەزارەتە نەما. لە ساڵی ٢٠١٠ یاسای دامەزراندنی دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ دەرچووە، بەڵام بەداخەوە تا ئێستا سەرۆکی دەستەکە دانەنراوە و دەستەکە کارا

نەكـــراوە و ســـەرۆكی هەرێـــم نیگەرانیـــی خـــۆی لە دوا كەوتنـــی ئەم چەنـــــدە راگەیانـــــدووە و بە فەرمـــــانی ژمـــــارە د- 369 لە ڕیكەوتـــــــــی2012/6/27، داوای لە لایەنە پەیوەنـــــــــدارەكان كـــردووە هەرچـــی زووتـــرە ســـەرۆكی ئەم دەســـتەیە دابنرێـــت و پاڵپشـــتی كـــارا بـــوونی ئەم دەســـتە ســـەربەخۆیە بكرێـــت. وەک زۆر بـــواری دیـــكە، خـــاوی لە جێبەجێكردنـــی ئەم فەرمـــانە بەدیكـــراوە، بۆیـــە پێویســـتە هەرچـــی زووتـــرم ئەم دەســـتەیە كارا بكرێت و سەرۆكێكی شیاو و سەربەخۆی بۆ دابنرێت.

پشتگیری كردنی دەسەڵاتی دادوەری:

یەكێـــک لە بوارەكـــانی چاكســـازیی ســـەرۆكی هەرێـــم هانـــدانی دەســـــەڵاتی دادوەری بـــووە، بـــۆ كـــارا بـــوونی زیاتریـــان و پاراســـتنی ســـەربەخۆییان. یەكـــێ لەو دیـــاردانەی كە جـــێگەی تێبینـــی بـــووە بـــواری دانـــانی دادوەران بـــووە كە ئـــالیەتەكەی گرفتـــی تێـــدا هەبـــووە. بـــۆ چارەســـەری ئەم گـــرفتە و پاراســـتنی ســـــەربەخۆیی دادوەران، لە ڕێكەوتـــــی ٢٠١١/٦/٢٠ بە فەرمـــــانی ژمـــــارە ٧٧ی ســـــەرۆكی هەرێـــــم، بەڕێـــــوەبەری گشـــــتیی پەیمانگـــــای دادوەری دانـــــرا و بەو جـــــۆرە ئەم پەیمـــــانگەیە خـــــرایە كـــــار و رۆڵـــــی بەرچـــــاوی دەبێـــــت لە ســـــەربەخۆیی دەســـــەڵاتی دادوەری و لەمـــــەودوا هـــــیچ دادوەرێـــــک بـــــە تەزكییـــەی حیزبـــی دانامـــەزرێت، بـــەڵكو لـــە ســـەر بنـــەمای نمـــرە و ئەنجامدانی تاقیكردنەوەی زانستی و لێهاتوویی دەبێت.

نەوت و سووتەمەنی:

بـــــواری نەوت و ســــــووتەمەنی جــــێگەی رەخـــــنەی زۆر بــــــووەو کوموکورییەکانی بریتی بوونە لە:

- نەبوونی سیستەم و هەیکەلی وەزارەتێکی کارای ئەم بوارە.
- نەبـــــــوونی هەمــــــــــاهەنگی نێـــــــــوان ئەم وەزارەتەو لایەنە پەیوەندارەکانی دیکە.
- نـــەبوونی کـــۆنترۆل و چـــاودێری لــــە بابـــەتی هێنـــانی جۆرەکـــانی سووتەمەنی بۆ ناو هەرێم و هەناردەکردنی نەوت بۆ دەرەوە.
- گرانیـــی نرخـــی گشـــت جۆرەکـــانی ســـووتەمەنی لـــە بـــەراورد لـــە گەل بەشەکانی تری عێراق.
- خــــەراپی کــــوالێتیی جۆرەکــــانی ســــووتەمەنی لــــە هــــەرێمی کوردستان و نەبوونی کۆنترۆلی جۆری لەم بارەیەوە.
- زۆریـــی بەنزینخانـــەکان و نـــەبوونی مەرجـــەکانی ســـەلامەتی لـــە زۆرێک لەم بەنزینخانانە.

بــــۆ چارەســـــەر کردنـــــی ئــــەم کەمووکوریانــــەش بە فەرمــــانی سەرۆکی هەرێم لێکۆڵینەوە لەمبوارەدا کراوە و بەردەوامە.

بۆ چارەسەریش تا ئێستا ئەم رێکارانە گیراونەتە بەر:

- ســـەرۆکی هەرێـــم فەرمـــانی دەرکــــردووە بـــۆ رێکخســـتنەوەی هەرچـــــی زووتـــــری بــــواری دابینکردنــــی ســــووتەمەنی بە شێوەیەکی گونجاو بە پێی بەرژەوەندیی هاولاتیان.
- قورخکــــاری لــــە هـــاوردەکردنی بەرهەمـــەکانی ســـووتەمەنی بـــۆ ناو هەرێم نەهێڵدراوە.

- هەروەها بە فەرمانی سەرۆکی هەرێم لە کابینەی نوێدا وەزارەتی سامانە سروشتیەکان لە رووی سیستەم و هەیکەلیەت کارا دەکرێت.

- وەزارەتی سامانە سروشتیەکان راسپێردراوە کە جیا لە بواری نەوت کار لە بواری کانزاکان و سامانەکانی دیکەیش بکرێت و شەفافانە ئەنجامی کارەکان بۆ هاوڵاتیان بخرێنە ڕوو.

- لە بواری کوالیتی و نرخی سوتەمەنی و هەناردەکردنی نەوت، لە لایەن وەزارەتەکەوە ئالیەتی چاودێریی تۆکمە دارێژراوە کە، بە ئەکتیڤبوونی وەزارەتەکە، ئەم بوارانەش هەنگاوی باش بە خۆیانەوە دەبینن.

هەوڵێکی تری سەرۆکی هەرێم بۆ زاڵبوون بە سەر کێشە و گرفتەکانی بەردەم پرۆسەی چاکسازی:

بۆ زاڵبوون بە سەر کەمتەرخەمییەکانی لایەنە پەیوەندارەکان و بەدواداچوونێکی خێراتر بۆ جێبەجێکردنی پرۆسەی چاکسازی، سەرۆکی هەرێم بڕیاری پێکهێنانی دوو لێژنەی جێبەجێکاری هاوبەشی لە نێوان لێژنەی بەدواداچوونی جێبەجێکردنی پرۆسەی چاکسازی و دیوانی ئەنجوومەنی وەزیران دا، ئەو لێژنانەش بە فەرمانی سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران بە ژمارەکانی (3108 لە 2011/12/15) و (3179 لە 2011/12/26) پێکهێنران، سەرەڕای تەمەنی کورتی ئەم لێژنانە، بەڵام توانراوە پێگەیەکی جێبەجێکاری بۆ پرۆسەی چاکسازی دابنرێت.

هێڵە گشتیەکانی ستراتیژیەتی چاکسازی لە نەورۆزی ئەمساڵدا رادەگەیەندرێت:

لێژنەکەمان بە هاوکاریی دیوانی سەرۆکایەتیی هەرێم سەرقاڵی دارِشتنی پڕۆژەی ستراتیژیەتی چاکسازییە، بە جۆرێک کە لەچوارچێوەی ئەم ستراتیژیەدا وێڕای پێشخستن و دەستگرتن بە دەسکەوتەکانی پڕۆژەی چاکسازیی سەرۆکی هەرێمەوە، رێگری لە بەرەو دواوە گەڕانەوەی پڕۆسەکە و تەشەنەکردنەوەی گەندەڵی و هۆکارەکانی گەندەڵی بکرێت و ئەم ستراتیژیەتە ببێت بە هەوێنی بەرنامەی حکومەت و دامودەستگاکانی دیکەی هەرێم، تاکو سامان و تواناکانی هەرێم بە شێوەیەکی شەفافانە بخرێتە خزمەتی گەل و نیشتمان. ئەم هێڵە گشتیەش بۆ نەورۆزی ئەمساڵ رادەگەیەنرێت و دەخرێتە بەردەم ڕای گشتی بۆ دەوڵەمەندکردنی و دواتر دەدرێتە حکومەت.

لێژنەی بەدواداچوونی پرۆژەی چاکسازیی سەرۆکی هەرێمی کوردستان

٢٠١٢/٣/١١